

Dede Korkut Destanı'nda Dua
Kemale YILMAZ*

Özet

Dede Korkut Destanı, nesillerden nesillere, gerek sözlü gerek yazılı şekilde aktarılacak günümüze kadar ulaşan önemli bir eserdir. Türk kültür dünyasının önemli eserlerinden olan bu destan, edebiyat, dil, din, gelenek, atasözleri, tarih, coğrafya ve pedagoji gibi, birçok alana kaynaklık etmektedir. Destanda zaman zaman Şamanizm izleri görülse de bütün boylar İslami değerleri taşıyan manevi tablolar içermektedir. Dua da bu değerlerden birisidir.

Türk ve İslam inanç sisteminin en önemli vasıtalarından biri olan dua, Dede Korkut Destanı'nda geniş olarak yer alır. Dede Korkut Destanı'nın Mukaddime'si besmeleyle başlar, boyların (hikâyelerin) çeşitli yerlerinde Peygamber'e salâvatlar getirilir ve her boy, anlatıcının yani Dede Korkut'un, duasıyla biter. Dualar toplu, değişik gruplarla, Hak dostları tarafından ve sesli olarak yapılır. Ayrıca duaların kısa ve ölçülü olarak yapılması eski Türklerin İslamiyet'in daha ilk dönemlerinde dua adabına ve önemine gösterdikleri titizliğin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Anahtar kelimeler: Dede Korkut, destan, dua.

PRAYER IN DEDE KORKUT EPIC

Abstract

Dede Korkut epic is an important work that survived to our modern times coming from generation to generation, including both spoken and written form. This epic literature being one of the most important works of Turkish world culture is the source of many areas such as language, religion, traditions, proverbs, history, geography and pedagogy. Although from time to time we meet traces of shamanism in this epic, of all sizes are carrying Islamic values including spiritual paintings. Prayer is one of these values.

Prayer which is one of the most important means of Turkey and the Islamic belief system, hold a large place in Dede Korkut epic. The sizes of Dede Korkut Epics begin with preface of the besmele (Islamic formula of Bismillahirrahmanirahim), in

* Azerbaycan Kafkas Üniversitesi Doktora Öğrencisi

various places of the sizes (stories) salavats to the Prophet is brought and every size ends with the narrator Dede Korkut's prayer. Prayers with different groups and by the help of saint friend are read with aloud. In addition, as the prayer made brief and moderate clearly shows how the ancient Turks from very early stages of Islam gives their due diligence to the importance and observance of prayer.

Key words: Dede Korkut, legends, prayers.

Giriş

Dede Korkut Destanı sözlü ve yazılı olarak günümüze kadar ulaşan, Türk kültürünün önemli bir eseridir. Destan giriş ve “boy” olarak adlandırdığımız on iki hikâyeden oluşur. Bu boylar, Türk dilinin güzel örnekleri olduğu gibi, Türk ruhuna, düşüncesine ve inanışlarına ışık tutan en açık belgelerdir. Bunu Fuat Köprülü açık ve net bir şekilde şöyle ifade eder: “Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut destanını diğer gözüne koysanız, yine de Dede Korkut ağır basar.” (Ergin, 1996: 5).

Muhakkak ki Dede Korkut Destanı Türk dünyası kültür hazinesinin önemli şaheserlerden biridir. Bu destan edebiyat, dil, din, gelenek, atasözleri, tarih, coğrafya ve pedagoji gibi, birçok alana kaynaklık etmektedir. Bütün bunlar esere paha biçilmez bir değer kazandırır.

İslamiyet ve Türkler

Tarihe göre, Türklerin İslamiyet’le ilk tanışmaları 7. asrın sonlarından başlar (Öztuna, 2005: 45). Bu da Dede Korkut Destanı’nın daha yeni, sözlü olarak ortaya çıktığı tarihle üst üste düşmektedir. Türkler, İslamiyet’i samimi olarak, kendi istekleriyle, hiçbir zorlama ve dış baskı olmaksızın kitle hâlinde kabul edince, tarihlerinin yeni bir devresine ayak basmış oldular. Müslümanlık, bu yeni dönemde, Türk millî kimliğini güçlendirmiş, Türklük bilinci kemale ererek, adeta tamamlanmıştır (Öztuna, 2005: 48).

Türklerin İslamiyet’i kabul etmesinden sonra, 15. yüzyılda yazıya geçirilen bu destanda zaman zaman Şamanizm izleri görülse de bütünde, hatta en mitik olan “Duha Koca oğlu Deli Dumrul” ve “Basatın Tepegöz’ü Öldürdüğü” boylarda bile, İslami değerleri taşıyan manevi tablolar yer almaktadır (Abdullazade, 1999: 45). Bu durum, destanın İslamiyet’le birlikte

değişikliklere uğradığı, ya da kadim Türklerin İslamiyet öncesi yaşadıkları hayatın İslam'a ne kadar yakın olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Eski Türkler İslamiyet'ten önce de tek Tanrıya inanmış, kelime hazinelerinde “Cennet”, “Cehennem”, “Kıyamet Günü”, “hesap vermek” gibi kavramları karşılayan sözler kullanmışlardır. Onlar fitrat ve yaşantılarıyla İslamiyet'e yakın bir hayat tarzı yaşamış, buna göre de İslamiyet'i kolayca benimsemişlerdir. Destandaki haklar silsilesine bakıldığında, Allah'ın hakkından sonra ana hakkının geldiğini, bu yaklaşımın İslami referanslarla paralel olduğunu, destandaki “Ana hakkı, Tanrı hakkı gibi mukaddes sayılmıştır.”(Kalkışım, 2004: 102) sözünden anlamak mümkündür. İslamiyet'e yakınlık, aile yapısı, büyüklere sevgi ve saygı, çocuklara şefkat ve ilgi, kadınlara değer, hayvan sevgisi gibi davranışlarda kendini gösterir. İslamiyet'in gelişyle bu davranışlar zenginleşerek daha da mükemmel hale gelmiştir (Nebiyev, 1999: 5-15).

Genel olarak kaynaklara baktığımızda, Türklerin temiz ahlaklı, dürüst ve cesur kimseler olduklarını ve günümüzde Türk milletinin sahip olduğu millî şuuru yadırgatmayacak bir millî şuur ve hassasiyete erken zamanlarda kavuşmuş olduklarını görmekteyiz. Fert olarak hürriyetlerine, boy ve budun olarak bağımsızlığına düşkün oluşları, yaşadıkları hayat tarzı ile ilgilidir (Kösoğlu, 1990: 34). Dede Korkut Destanı'ndaki kahramanlara bakıldığında bütün bunları görebiliriz. Onlar kuvvetli ahlâka, dürüstlüğe, vatanperverliğe, mertlik ve cömertlik gibi duygulara sahip, namuslu, fedakâr, saygılı kimselerdir (Ergin, 1994: 28).

Dede Korkut

Destanların ilk anlatıcısının Dede Korkut olduğu bilinir. O, hikâyelerde bilge, kutsal, keramet sahibi, veli bir kişi olarak ortaya çıkmıştır. Kopuzunu çalıp, hikmetli sözler söyleyen ve dualar eden Dede Korkut'a derin saygı duyulmuştur. Bu saygıdan dolayı Oğuzlar önemli meseleleri onunla istişare etmiş, çocuklarına isim vermek ve kız istemek gibi törenler için Dede Korkut'u özel olarak davet etmişlerdir (Bekirova, Babayev, 1999: 27).

Dede Korkut, Oğuz Türklerini, onların inanışlarını, bağlı oldukları İslam dinini, yaşayışlarını, gelenek ve göreneklerini, yiğitliklerini, sağlam karakteri ve ahlâklarını, ruh enginliklerini, saf, duru bir Türkçe ile dile getirmiştir. Destanı, millî kültür değerlerinin bir hazinesine, millî ve sosyal

hayatın renkli ve teferruatlı bir tablosuna benzeten Muharrem Ergin, Dede Korkut'un da bu şekilde Türklüğün millî hayatını aksettirdiğini, Türk kültürünün zenginliklerini, renkli Türk folklorunun sayısız değerlerini, Türk milletinin yüksek insani vasıflarını, duygularını, faziletlerini ve meziyetlerini dile getirdiğini söylemektedir (Ergin, 1996: 5). Böylece Dede Korkut Destanı bugün de ayakta duran Oğuz halkının millî manevi hayatı hakkında değerli bilgiler taşımaktadır (Xelilov, 1993: 11-17).

Destanda Dede Korkut keramet ve manevi güce sahiptir. Onun kerametlerinden birisi gaipten haber vermesidir: “Korkut Ata söyledi: Ahir zamanda hanlık tekrar Kayı'ya geçecek. Kimse ellerinden almayacak, ahir zaman olup kıyamet kopuncaya kadar. Bu dediği Osman neslidir, işte sürüp gidiyor. Ve daha nice buna benzer söz söyledi.” (Ergin, 1996: 15).

Bir başka kerameti halkın, hanlardan çobana kadar, herkesin onun sözünü tutmasıdır: “ Korkut Ata Oğuz kavminin müşkülünü hallederdi. Her ne iş olsa Korkut Ata'ya danışmayınca yapmazlardı. Her ne ki buyursa kabul ederlerdi. Sözünü tutup tamam ederlerdi.” (Ergin, 1996: 15).

Dede Korkut'un diğer ve en önemli kerameti dualarının Allah katında kabul olmasıdır: “Ne derse olurdu. Gaipten türlü haber söylerdi. Hak Taâla onun gönlüne ilham ederdi.” (Ergin, 1996: 15).

Dede Korkut, Müslüman Türklerin manevi atası ve öncüsüdür. Kopuzuyla elinde diyar diyar dolaşan Dede Korkut, Oğuz'un millî manevi değerlerine sahip çıkarak, onların güçlü bir topluluk hâlinde nesillerini devam ettirmeleri için çabalayarak çeşitli yerlerde dolaşmış, dolaştığı yerlerde kendi izini bırakmıştır. Azerbaycan'ın tanınmış yazarı Anar'a göre yılları, asırları aşır günümüze kadar gelen, gelecek nesillere armağan olarak ulaşan Dede Korkut sözüne, Dede Korkut tesellisine, Dede Korkut duasına bugün her zamankinden daha da çok ihtiyacımız vardır (Anar, 2000: 23).

Dede Korkut Destanı'nda Dua

Türk sözlü kültür ürünleri içinde, özellikle destan geleneğinde, dua okumaya ayrıca önem verilir. Destan anlatıcısı destan anlatmaya başlamadan önce dua eder, beye, hakana alkışta (duada) bulunur. Ayrıca ara sözler şeklinde dinleyicilere veya destanda yer alan kahramanlara da yine arasöz olarak duada bulunur (Güzel, 2008). Her dinde, toplumda ve medeniyette duaya rastlamak

mümkündür. İslam dininde Allah'a ulaşma vasıtalarının en önemli araçlarından biri olan dua, Dede Korkut Destanı'nda da geniş yer tutmaktadır. Boylar Dede Korkut'un dualarıyla bittikleri gibi destanın kahramanları da sık sık duaya müracaat ederler. Duanın gücüne inanan eski Türkler, eski dönemlerden günümüze kadar günlük hayatlarında ona geniş şekilde yer vermişlerdir. Eski Türklerde olduğu kadar İslamiyet'te de dua önemli bir ibadet aracıdır. Çünkü İslami anlayışa göre Allah, sonsuz şefkat, merhamet ve güç sahibidir, yalnızca O'ndan medet umulur, O'na el açıp yakarılır. Zira Allah, Kuran'ı Kerim'de, insanlara çok yakın olduğunu ve kendisine dua ederek bir şey istendiğinde onların dualarına icabet edeceğini bildirir: "Kullarım Beni sana soracak olursa, muhakkak ki Ben onlara pek yakınım. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına cevap veririm. Öyleyse, onlar da Benim çağrıma cevap versinler ve Bana iman etsinler. Umulur ki irşat olurlar." (Bakara Suresi, 186). Dede Korkut Destanı'nda duaya müracaat edilmesi Türklerin eski inanışları ile yeni inanışlarının birbirine olan yakınlığının bir yansıması olarak kabul edilebilir.

Destanın **Mukaddime**'sinin ilk satırı besmeleyle başlar. Mukaddime kendi başına bir duadır. Burada Dede Korkut'un han için yaptığı dualar da yer alır: "Baba malından ne fayda başta devlet olmazsa. Devletsiz şerrinden Allah saklasın hanım sizi!" (Ergin, 1996: 16), "Hak size kötülük getirmesin, devletiniz devamlı olsun hanım hey!" (Ergin, 1996: 16), "Azıp (yolunu şaşırıp) gelen kazayı Tanrı savsın hanım hey!" (Ergin, 1996: 17), "Hiç birine benzemedi cümle âlemleri yaratan Allah Tanrı güzel. O övdüğüm yüce Tanrı dost olarak medet eriştirsin hanım hey!" (Ergin, 1996: 18).

Mukaddime'nin sonunda da dedikoducu, tembel, misafir sevmeyen ve kocasına itaat etmeyen kadınlara yönelik: "Bunun gibisinin bebekleri yetişmesin. Ocağına bunun gibi kadın gelmesin. Ondan da sizi, hanım, Allah saklasın." (Ergin, 1996: 19). duaları olduğu gibi; iyi, misafirperver kadınlara yönelik: "O Ayşe, Fatıma soyundandır, hanım. Onun bebekleri yetişsin. Ocağına onun gibi kadın gelsin." (Ergin, 1996: 18) duaları bulunur.

Dua Adabı

Dede Korkut Destanı'nda gençten yaşlısına kadar herkes duaya müracaat eder. İslam prensiplerine zıt olmayan dua şekilleri, destanda sözlü ve fiilî çeşitleri vardır. Kurbanlar getirerek, adaklar adayarak, aç doyurarak, çıplak

donatarak, hayır işleyerek, toplu veya tek başına, üç defa tekrarlanarak, el açarak yapılan dualar dikkatimizi çekmektedir.

“Dirse Han Oğlu Boğaç Han” boyunda, çocuğu olmadığı için üzülen hana hanımı teselli verirken: “İç Oğuz’un ve Dış Oğuz’un beylerini başına topla, aç görsen doyur, çıplak görsen donat, borçluyu borcundan kurtar, tepe gibi et yığ, göl gibi kımızı sağdır, büyük ziyafet ver, dilek dile, olur ki bir ağzı dualının duası ile Tanrı bize bir topaç gibi çocuk verir.” (Ergin, 1996: 18), demiş. Dirse Han bunları yaptıktan sonra diğer Oğuzlarla el kaldırıp dua etmiş, Allah da onların duasını kabul buyurmuş, bir oğlan çocuğu vermiştir.

Dede Korkut Destanı’nda duaların kabulü için bazı hareketlerde bulunmasının gerekliliği üzerinde durulur ve dua adabına uyulması özellikle vurgulanır. El kaldırıp dua etmek dua adabındandır. Müslümanlar duayı ellerini kaldırarak, avuçlarını açık şekilde birleştirerek ederler. Bu da Allah’ın kürsüsünün her şeyin üstünde ve her şeyi kuşatan olduğu şeklinde yorumlanabilir. Dirse Han’ın hanımının duasında “olur ki” ifadesi, duanın kabulünün kesin olmadığını, öncesinde bazı hareketlerin yapılmasının gerekliliği vurgulanmaktadır. Burada dua adabı olarak bir takım iyilikler yapıldıktan sonra dua sahibinin Allah tarafından mükâfatlandırılacağına, yapılan duaların kabul edileceğine inanılır. **“Kam Püre’nin Oğlu Bamsi Beyrek”** boyunda, Bamsi Beyrek kendisini tanımayan kız kardeşlerine:

“Üç gündür yoldan geldim doyurun beni.

Üç güne varmasın Allah sevindirsin sizi.” (Ergin, 1996: 79) şeklindeki duası buna iyi bir örnektir.

Aynı şekilde, **“Kam Püre’nin Oğlu Bamsi Beyrek”** boyunda, oğlu olmadığından dolayı üzülen Kam Püre için: “Kudretli Oğuz Beyleri yüzlerini göğe tuttular, el kaldırıp dua eylediler. Allah Taala sana bir oğul versin dediler.” Bu arada kızı olmadığı için üzülen Pay Piçe Bey de: “Beyler benim de hakkıma dua eyleyin, Allah Taala bana da bir kız versin dedi. Kudretli Oğuz Beyleri el kaldırdılar dua eylediler, Allah Taala sana da bir kız versin dediler.” (Ergin, 1996: 58).

Destandaki kahramanların Allah’a tam teslimiyeti ve hayrı Allah’tan bekledikleri dualarından anlaşılır. **“Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması”** boyunda kâfirlerle çatışma sırasında: “Karacık Çoban şehit olan kardeşlerini Hakka teslim etti, kâfirlerin leşinden bir büyük tepe yığdı...” (Ergin, 1996: 41) cümlesinde “Hakka teslim etti” sözlerinden, şehit düşen kardeşlerini İslami

kurallara uygun bir şekilde, dualarla Allah'a teslim ettiği anlaşılır. Yine aynı boyda, av sırasında uyuya kalan Salur Kazan rüyasını Kara Göne'ye anlatmış. Rüyasının yarısını yorumlayan Kara Göne'nin: "Geri kalanı yoramam, Allah yorsun" (Ergin, 1996: 42) demesi, "Allah hayırlısını nasip etsin, hayırlısını versin" şeklinde bir dua olarak kabul edilmelidir. Bunun bir diğer anlamı ise, manası kötüye gelebilecek rüyaların yorumlanmaması gerektiği, aksi takdirde bu yorumun bir dua olarak kabul edilebileceği ve gerçekleşebileceğinden korkulduğudur. **"Duha Koca Oğlu Deli Dumrul"** boyunda, Hz. Azrail Deli Dumrul'un hanımının canını almaya geldiğinde de:

"Yücelerden Yücesin,
Kimse bilmez nicesin
Güzel Tanrı,
Nice cahiller seni gökte arar yerde ister.
Sen bizzat mü'minlerin gönlündesin
Daim duran Cebbar Tanrı.
Ulu yollar üzerine
İmaretler yapayım senin için.
Aç görsem donatayım senin için.
Alırsan ikimizi canını beraber al.
Bırakırsan ikimizin canını beraber bırak,
Keremi çok Kadir Tanrı." (Ergin, 1996: 122), diye tam teslimiyetle

niyazda bulunmuştur.

Yine, **"Dirse Han Oğlu Boğaç Han"** ve **"Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü"** boylarındaki isim verme töreninde, Dede Korkut: "Adını ben verdim, yaşını Allah versin." (Ergin, 1996: 26) şeklinde dua etmiştir.

"Kam Püre'nin Oğlu Bamsi Beyrek" boyunda da isim verme töreninde Dede Korkut Bamsi Beyrek'e isim verirken:

"Ünümü anla, sözümü dinle Pay Püre Bey,
Allah Taala sana bir oğul vermiş, tutu versin,
Ak sancak kaldırınca Müslümanlar arkası olsun,
Karşı yatan kara karlı dağlardan aşar olsa
Allah Taala senin oğluna aşıt versin,
Kanlı kanlı sulardan geçer olsa geçit versin.
Sen oğlunu Basam diye okşarsın,
Bunun adı boz aygırlı Bamsi Beyrek olsun.

Adını ben verdim, yaşını Allah versin.” (Ergin, 1996: 62) ve Bamsi Beyrek için kız istemeye giderken: “Dostlar, sizi Hakk’a ısmarladım.” (Ergin, 1996: 65) şeklinde dualarda bulunmuştur. Bu duaların içeriği ve şekline bakıldığında isim verme töreninde ve kız isteme esnasında yapılan duaların da kendine has bir adabı bulunduğu görülmektedir.

Destanda dikkatleri çeken ve İslami inanışlara göre kabul görülen duaların üç kere tekrarlanmasıdır. **“Kam Püre’nin Oğlu Bamsi Beyrek”** boyunda Dede Korkut’un, kendisini kovalayan Deli Karçar’a, İsm-i A’zam’ı zikrederek yaptığı duaya karşı Karçar’ın eli havada asılı kalmış. Bunun üzerine Karçar: “Medet aman el-amân, Tanrı’nın birliğine yoktur gümân.” (Ergin, 1996: 66) dedikten sonra üç defa tövbe etmiş, yani üç defa tövbe duasını okumuştur: “Üç kere ağzından ikrar eyledi, günahına tövbe eyledi. Dede Korkut dua eyledi. Deli’nin eli Hak emri ile sapa sağlam oldu.” (Ergin, 1996: 67) şeklindeki dualar bu tekrarlara güzel bir örnektir.

Dua Çeşitleri

Fiilî Dua

İslami öğretilerde dua fiilî ve kavli olarak ikiye ayrılır. Müslümanın Allah’tan bir talebi varsa bunun için öncelikle onun, fiilî olarak üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekir (İslam Ansiklopedisi, 1994: 534). Nitekim, hastalıklardan kurtulmak için Allah’a dua etmemiz meşru olmakla birlikte, fiilî dua olarak ilaç almak, maddi olarak tedavi yollarına başvurmak İslam Peygamberi tarafından da buyrulmuştur (Canan, 2004: 484). Dede Korkut Destanı’nda fiilî duaya da rastlanır. Yaralı oğlunun başında ağlayan anneye oğlu: “Ana ağlama, bana bu yaradan ölüm yoktur, korkma, boz atlı Hızır bana geldi, üç kere yaramı sıvazladı, bu yaradan sana ölüm yoktur, dağ çiçeği ve ananın sütü sana merhemdir dedi.” (Ergin, 1996: 32) demiş. Hızır’ın üç defa yarayı sıvazlaması, annesinin çiçek toplattırıp sütüyle karıştırarak oğlunun yarasına sürdükten sonra hekimlere emanet etmesi fiilî duanın açık bir göstergesidir.

İsm-i Azam Duası

Destanda Dede Korkut tarafından yapılan ve anında kabul görünen dualar da vardır. Tekrar **“Kam Püre’nin Oğlu Bamsi Beyrek”** boyundan örnek

verecek olursak, Bamsi Beyrek için kız isteyen Dede Korkut, kendisini kovalayarak yetişen Karçar'ı görünce, Allah'a sığınarak İsm-i A'zam duasını okumaya başlamış. "Deli Karçar kılıcını eline aldı, yukarısından öfke ile hamle kıldı. Deli Bey diledi ki Dede'yi tepeden aşağı çalsın. Dede Korkut dedi: Çalarsan elin kurusun. Hak Taala emri ile Deli Karçar'ın eli yukarıda asılı kaldı. Zira Dede Korkut keramet sahibi idi, dileği kabul olundu." (Ergin, 1996, s. 66).

Bu boyda İsm-i A'zam duası ön plana çıkarılmaktadır. İsm-i A'zam duasıyla ilgili Orhan Şaik Gökyay araştırmasında şu şekilde açıklama yapar: "İsm-i A'zam, Allah'ın adlarından biridir, en büyüğüdür, fakat bu ad gizlidir. Kimse bilmez. Ancak Allah adı, Hu'ya irca edildiğinden "Allah" ve "Hu" adlarının ismi azam olarak kabul edildiği vardır." (Orhan Şaik Gökyay, 1971: 71).

Bir hadise göre de İsm-i A'zam'ın bulunduğu duaya karşılık Hz. Muhammed (sas) şöyle buyurmuştur: "Bu duayı yapan Allah'ın İsm-i A'zam'ı ile dilekte bulunmuş olur. Allah, İsm-i A'zam'ı anılarak kendisinden talepte bulunduğu talebi yerine getirir, İsm-i A'zam'la dua edildiğinde duayı kabul eder." (75) .

Dede Korkut Destanı'nda İsm-i A'zam duasının yanı sıra, kitabın bazı boylarında, Allah'ın İsm-i A'zam olmayan isimleri de zikredilir. Bunlar: Rabb, Hak, Kadir, Cebbar, Settar, Aziz, Baki, Kahhar gibi isimlerdir. Ayrıca Arapça Allah'ın Cemil ve A'la olarak bilinen isimlerinin Türkçe Güzel ve Ulu anlamını taşıyanları da vardır. Bazı hadislerde de gördüğümüz gibi, Allah'ı güzel isimleriyle anan kimsenin günahlarının deniz köpükleri kadar çok olsa bile yine affedileceği bildirilmiştir (*İslam Ansiklopedisi*, c. 23, 2001: 532). Bu nedenle Dede Korkut Destanı'ndaki bazı boylarda İsm-i A'zam ile başlayan dualara müracaat edilir ve bu duaların önemi vurgulanır.

Şükür Duası

Destanın boylarında şükür duasına da müracaat edildiği mevcuttur.

"Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" boyunda, karşısında Azrail'i gören Deli Dumrul, Allah'ın birliğini anlayarak, şükredip yalvarmaya başlamıştır:

"Yücelerden Yücesin,
Kimse bilmez nicesin
Güzel Tanrı,
Nice cahiller seni gökte arar yerde ister.

Sen bizzat mü'minlerin gönlündesin
Daim duran Cebbar Tanrı,
Baki kalan Settar Tanrı..." (Ergin, 1996: 116).

"Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı" boyunda Kanglı Koca oğlunu sağ salim görünce şükretmiş. Aynı şekilde, **"Kam Püre'nin Oğlu Bamsi Beyrek"** boyunda: "Beyrek otuz dokuz yiğidinin üzerine geldi, onları sağ ve esen gördü, Allah'a şükreyledi." (Ergin, 1996: 88) cümlesinde, Beyrek'in Allah'a şükrettiğini görmekteyiz.

Mitolojik Kahramanların Duaları

"Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü" boyunda Basat'a isim verilirken yapılan duada görüldüğü gibi, mitolojik kahraman yani Dede Korkut da dua etmektedir. Basat kızgın şişi Tepegöz'ün gözüne bastıktan sonra Tepegöz:

"Ela gözden ayırdın yiğit beni,
Tatlı candan ayırsın Kadir seni.
Öyle ki ben çekerim göz acısını,

Hiçbir yiğide vermesin Kadir Tanrı göz acısını." (Ergin, 1996: 160-161) demiş. Burada, duanın sadece insanlara has olmadığını her bir yaratılan varlığın kendi dilinde dua yapabileceği vurgulanır.

Medet Duaları

Destanda zor durumda kalan kahramanların Allah'tan medet bekledikleri görülür. Bu da zor durumda kalan Türklerin sığınacak tek varlık olarak Allah'ı kabul ettiklerini gösterir, Allah'ın o dönemki Türk toplumu için önemini açık olarak ifade eder. **"Kazan Bey'in Oğlu Uruz Bey'in Esir Olması"** boyunda kâfirlere esir düşen Uruz'un, babasıyla görüşmesi esnasında, annesi ve babasına yaptığı:

"Bey erenler esen olsa oğlu doğar.
Sen esen ol, anam esen olsun.
Benden daha iyi Kadir size oğul versin.

Ak sütünü anam bana helal eylesin." (Ergin, 1996: 106) duasına karşılık, üzülen baba:

"Yaratan Allah'tan medet!" (Ergin, 1996: 107) diyerek Yüce Yaratan'dan yardım istemiştir.

"Begil Oğlu Emren" boyunda da kâfirle savaşan Emren Allah'a:

“Yücelerden Yücesin Yüce Tanrı,
Kimse bilmez nicesin güzel Tanrı,
Sen Âdem’e taç giydirdin,
Şeytana lanet kıldın,
Bir suçtan ötürü dergâhtan sürdün.
İbrahim’i tutturdun,
Hanım deriye sardın
Kaldırıp ateşe attırdın,
Ateşi gülistan kıldın.
Birliğine sığındım,
Aziz Allah hocam bana medet.” (Ergin, 1996: 175) diye yalvarmış.

Aynı şekilde, “**Kazılık Koca Oğlu Yigenek**” boyunda, Yigenek’in Allah’a sığınıp, ölümsüz Mabudu överek yaptığı dua bulunur:

“Yücelerden Yücesin
Kimse bilmez nicesin.
Aziz Tanrı,
Sen anadan doğmadın,
Sen babadan olmadın,
Kimsenin rızkını yemedin,
Kimseye güç etmedin,
Bütün yerlerde bilirsin,
Sen daim ve Baki olan Allah’sın.
Âdem’e Sen taç giydirdin,
Şeytana lanet kıldın
Bir suçtan ötürü huzurundan sürdün.
Nemrut göğe ok attı,
Karnı yarık balığı karşı tuttun.
Ululuğuna haddin yok,
Senin boyun kaddin yok
Veya cisim ile ceddin yok.
Vurduğunu ulutmayan Ulu Tanrı,
Bastığını belirtmeyen belli Tanrı,
Kaldığını göğe yetiştiren güzel Tanrı
Kızdığını kahreden Kahhar Tanrı.
Birliğine sığındım, Rabb’im, Kadir Tanrı

Medet senden.
Kara elbiseli kâfirlere at tepiyorum,
İşimi Sen yoluna koy.” (Ergin, 1996: 148-149)

Toplu Dualar

Dede Korkut Destanı’nda en çok üzerinde durulan dualardan birisi de toplu dualardır. Duanın toplu yapılması duanın etkisini arttıracığı, üzerinde durulan önemli bir husustur (Marinier, 1991: 60-62). Neredeyse her boyun sonunda toplu dua yapılır. **“Uşun Koca Oğlu Segerek”, “Salur Kazan Esir Olup Oğlu Uruz’un Tutsaklıktan Çıkarması” ve “İç Oğuza Dış Oğuz Asi Olup Beyrek’in Öldüğü”** boylarının sonunda Dede Korkut tarafından, halkla ve boyların diğer kahramanlarıyla birlikte, toplu bir şekilde, han için dualar yapılır.

Her boyun sonunda, yaşanmış olaylara şükür ve kadere teslimiyet, Hak dostu, veli zat olarak sayılan Dede Korkut tarafından, sesli olarak yapılan ve birbirine benzeyen toplu dualar bulunmaktadır. Bütün boyların dualarını genel olarak toparlarsak şöyle bir dua ortaya çıkar:

“Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgeyi büyük ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumasin. Kanatlarının uçları kırılmasın. Koşar iken ak boz atın sendelemesin. Vuruşunca kara çelik öz kılıcın çentilmesin. Dürtüşürken alaca mızrağın ufalanmasın. Ak bürçekli ananın yeri Cennet olsun. Ak sakallı babanın yeri Cennet olsun. Oğul ile kardeşten ayırmasın. Ahir vaktinde arı imandan ayırmasın. Hakk’ın yandırdığı çırağı yana dursun. Kadir Tanrı seni namerde muhtaç eylemesin. Âmin diyenler Tanrı yüzünü görsün. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Allah’ın verdiği ümit kesilmesin. Derlesin, toplansın, günahınızı adı güzel Muhammed Mustafa yüzü suyuna bağışlasın, hanım hey!”

Sonuç

Dede Korkut Destanı’nda, Türkler duaya gereken önemi vermiş, her bir duayı kendi adabı içinde yerine getirmiştir. Duanın toplumsal hayatta vazgeçilmezliğine ve kabul edilebilirliğine inanılmış ve güvenilmiştir. Dede Korkut Destanı’nda, duada asıl olanın gönül açmak olduğu açık şekilde ifade edilmiştir.

Duaya başlarken Allah'a övgüyle başlanması, el kaldırarak yapılması, kısa ve öz tutulması, veli bir kişi, keramet sahibi bir insan tarafından yapılması, toplu şekilde, kendisinden ziyade başkası için yapılması ve üç defa tekrarlanması gibi dua erkânına da geniş olarak değinilir. Burada duaların toplu yapılması tesadüfî değildir. Aynı şekilde İslamiyet'te de dualar toplu olarak, değişik gruplarla, Hak dostları tarafından ve sesli olarak yapılır ve bu adap ve erkânda yapılan duaların faziletlerinin çok olduğu kabul edilir. Kalabalık gruplarla yapılan düğün, sünnet gibi törenlerde, cami vaazlarında, bayram tebriklerinde, bazı toplu yemek programlarında bu dua şekillerine rastlanmaktadır.

Destanda gördüğümüz Hz. Muhammed'e salâvat, Allah'a hamd, şükür ve tekbirler, İsm-i A'zam ve Allah'ın diğer isimleri de kendine özgü bir duadır. Destanda sözlü (kavli) dua ile birlikte fiilî dua da yer alır, aynı zamanda sevap bir iş yapıldığı takdirde duanın kabul olacağına da inanılır. Destanda, ayrıca şükür için dualar yapılırken, sevilmeyen iş ve şahıslar için de beddualara müracaat edilir.

Destanda duaların belli bir adap ve erkân içinde yapılması gerektiğine olan inanç açık olarak yansıtılır. Savaşa giderken, ad verirken, kız isterken yapılan duaların kendine has bir erkânı olduğu görülür. Şekil ve içerik açısından farklılık gösteren bu dualarda, genelde kahramanların ve halkın Allah'ın varlık ve birliğine, Allah'ın isim ve sıfatlarına müracaat edilmektedir.

Destanda, duanın sadece insanlara has bir durum olmadığı, mitik kahramanların da dua edebileceğine olan inancı tespit etmek mümkündür. Buda yaratılan her bir canlının kendine has bir lisanla dua edebileceğine olan inancı gösterir.

Kaynakça

- Abdullazade, Gülnaz, 1999, "Prekrasnoye v Epose Dede Korkut", Dede Korkut Aliliği, makaleler toplusu, Bakü, Sultan Graphics. s.41-47.
- Anar, 2000, "Türk Dünyasının Nadir Söz Abidesi", Kitabı-Dede Korkut Ensiklopediyası, c.I, Bakü, Yeni Neşrler Evi.

- Bekirova, Asya, Babayev, Ağadadaş, 1999, “Kitabi-Dede Korkut Distanını Şagirtlerimize Derinden Menimsetmeli”, Bakü Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Tedrisi 2. s.27-29.
- Canan, İbrahim, 2004, Hadis Ansiklopedisi Kutub-i Sitte V, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Ergin, Muharrem, 1996, Dede Korkut Kitabı, İstanbul, Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, Muharrem, 1994, Dede Korkut Kitabı I, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gökyay, Orhan,Şaik, “Dede Korkut Destanında İslami Unsurlar”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, Yıl 1971, Sayı 338, s.71.
- Güzel, Abdurrahman, 2008, “Dede Korkut Hikayeleri Bağlamında Dua”, Turkish Studies, İnternational Periodikal For The Languages, Literature and History or Turkic Volume 3/2 Spring, s.1-9.
- İslam Ansiklopedisi, 1994, c.9, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İslam Ansiklopedisi, 2001, c. 23, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kalkışım, M.Muhsin, 2004, “Dede Korkut Kitabı’nda Aile Kültürü”, Türk Halklarının Edebi Geçmişi: Türk Destanları, Bakü, Qafqaz Üniversitesi Yayınları, s.101-108.
- Kösoğlu, Nevzat, 1990, Türk Dünyası Tarihi ve Türk Medeniyeti Üzerine Düşünceler, İstanbul, Ötüken Yayınları,
- Marinier, Pierre, 1991, Dua Üzerinde Düşünceler (Psikofizyolojik Sebepleri ve Sonuçları), Çev. Sadık Kılıç, İzmir, Nil Yayınları.
- Nebiyev, Bekir, 1999, “Ahlaki ve Estetik Meziyetler Hazinesi”, Kitabi-Dede Korkut (Makaleler Toplusu), Bakı, Elm., s.5-15.
- Öztuna, Yılmaz, 2005, Türk Tarihinden Yapraklar, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Xelilov, Penah, 1993, “Kitabi-Dede Korkut İntibah Abidesi”, Bakı, Gençlik Yayınları.